

USPOMENA NA TREBOVEC – DIGITALIZACIJOM DO OČUVANJA KULTURNE
BAŠTINE I IDENTITETA

KATARINA MATKERIĆ □ Prijatelj baštine – Amici Hereditatis, Ivanić-Grad

sl.1. Izgled jedinstvene platforme *Uspomena na Trebovec*
„Uspomena na Trebovec“, <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com>
(pristupljeno 1. svibnja 2024.)

sl.2. Tečaj kuhanja u Trebovcu 1939. godine
Uspomena na Trebovec, „Tečaj kuhanja u Trebovcu 1939. godine – tečajke s muževima“ <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2022/12/29/tečaj-kuhanja-1939-godine-tečajke-s-muževima/>
(pristupljeno 1. svibnja 2024.)

sl.3. Tradicijska gradnja u Trebovcu
Uspomena na Trebovec, „Tradicijska gradnja“ <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2022/12/29/tradicijska-gradnja/>
(pristupljeno 1. svibnja 2024.)

1 Aleksandar Lukić, „O teorijskim pristupima ruralnom prostoru“, *Hrvatski geografski glasnik* 72/2 (2010): 52.

2 Općina Brckovljani, „Posjed Božjakovina u 19. i 20. stoljeću“, <https://www.brckovljani.hr/defaultcont.asp?id=30&n=2> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).

3 Tihana Kuzmić, Bruno Šimac i Tijana Trako Poljak, „Za ili protiv života na selu? Stavovi visokoo- brazovanih mladih ljudi o životu u hrvatskim ruralnim područjima“, *Sociologija i prostor* 59 (2021) 22 (2): 248.

4 Državni zavod za statistiku, Popis 2021, <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).

5 Isto, 250.

6 Ivan Cifrić i Tijana Trako Poljak, „Baština čovječanstva – održanje, korištenje i stvaranje“, *Godišnjak Titius* 6-7 (2013, 2014): 35.

7 Ivan Cifrić, „Očuvanje baštine u kontekstu Europske unije“, *Adrias* 20 (2014): 11.

8 Ivan Cifrić i Tijana Trako Poljak, *Baština čovječanstva*, 26.

9 Biserka Dumbović Bilušić, „Kulturna baština u Hrvatskoj pred novim izazovima“, *Kvartal* 10-1 (2013): 6.

Uvod. Ruralni prostor definira način iskorištavanja zemljišta, veličina tog prostora, položaj u mreži naselja, obilježja socijalnih odnosa i funkcionalna opremljenost (odgojno-obrazovna, zdravstvena, trgovačka, financijska, receptivno-turistička te prometna).¹

Trebovec je agrarno naselje središnje Hrvatske kojemu je kroz povijest primarna djelatnost bila obrada zemlje. Prostire se na 16,38 km² i nalazi se na razmeđu Ivanić-Grada i Dugog Sela. Naselje je kroz povijest pripadalo posjedu Božjakovini, zbog čega se dugo administrativno vezalo za Dugo Selo, a 1955. godine postaje dio Ivanić-Grada.² Riječ je o naselju koje je u obje općine granično. U Trebovcu se i danas uočavaju socijalni odnosi utemeljeni na solidarnosti i uzajamnoj pomoći, vidljivi u djelovanju dobrovoljnoga vatrogasnog društva te tijekom sezonskih poljoprivrednih radova. Od funkcionalne opremljenosti u selu radi samo jedna prodavaonica te društveni dom, a sve to pokazuje da je riječ o tipičnom naselju ruralnog prostora.

Takva ruralna naselja u Republici Hrvatskoj trenutačno su zahvaćena procesima deagrarizacije, depopulacije i senilizacije.³ Ti se trendovi očituju i u Trebovcu. Tijekom posljednjih sto godina broj stanovnika smanjen je za dvije trećine te prema posljednjem popisu stanovništva u selu živi samo 323 osoba. Kada pogledamo podjelu po starosti, vidljivo je da su najbrojnije skupine starije od 40 i od 60 godina, što govori u prilog naglom trendu starenja.⁴

Izazovi kulturne baštine u ruralnim prostorima

S demografskim promjenama mijenja se i socijalna struktura sela. Odlaskom stanovništva iz ruralnih prostora nestaju tradicionalne vrijednosti i načini seljačkog

života.⁵ Negativni demografski procesi loše utječu i na očuvanje kulturne baštine i identiteta. Baština se prenosi generacijski te kao zajedničko dobro podrazumijeva obvezu njezine zaštite.⁶ No kako je kultura po svojoj definiciji promjenjiva, promjene u strukturi stanovništva utječu i na načela njezina očuvanja, korištenja i stvaranja.⁷ Proces homogenizacije kulture dovode do nestajanja kulturnih raznolikosti te do globalizacije i želje za stvaranjem kolektivnog identiteta.⁸ Očuvanju kulturne baštine šteti i niska razina svijesti o njezinim vrijednostima, nedostatak političke volje i mala ulaganja, nedostatak dokumentiranosti i istraživanja, nedovoljno poticajne mjere za održavanje baštine te nedostatak institucionalne brige o baštini.⁹ Postavlja se pitanje kako u takvim uvjetima možemo očuvati kulturnu baštinu.

Prema sociologu Ivanu Cifriću, to se može postići četirima postupcima: fizičkim i pravnim te obrazovanjem i znanstvenim istraživanjem.¹⁰ Dok fizičko i pravno očuvanje baštine zahtijevaju veće novčane resurse te potporu institucija, očuvanje baštine obrazovanjem i znanstvenim

istraživanjem svima je dostupno te čini temelj projekta *Uspomena na Trebovec*.

***Uspomena na Trebovec* – od istraživanja do obrazovanja**

Uspomena na Trebovec projekt je digitalizacije, dokumentacije i mapiranja fotografija, dokumenata i sjećanja pokrenut u veljači 2022. godine. Cilj projekta je prezentacija svakodnevnoga i društvenog života te običaja i vjerovanja ljudi tog naselja tijekom 19. i 20. stoljeća. Kao temeljna građa odabrane su fotografije, dokumenti i sjećanja. Riječ je o medijima koji su svuda oko nas te su dio života. To su tragovi onoga što se uistinu dogodilo i upućuju na ono što je zajednica smatrala vrijednim očuvati od propadanja. Iako se može očekivati da će na taj način biti zabilježeni znatniji životni trenutki, terensko istraživanje pokazuje tendenciju obilježavanja trenutaka iz svakodnevnog života. Tako fotografije, dokumenti i uspomene sudjeluju u kreiranju sjećanja, obiteljske povijesti i prošlosti zajednice te govore o načinu života, vjerovanjima, običajima i načinima tradicijskog izražavanja.

Sukladno odabranim pristupima očuvanju baštine, navedeni se projekt sastoji od dvije faze: istraživanja i obrazovanja. Projekt počinje kvalitativnim istraživanjem u sklopu kojega se sa svakim privatnim posjednikom građe provodi polustrukturirani intervju vođen unaprijed određenim kategorijama za analizu medija, uz fleksibilnost medija koje osoba posjeduje. S posjednicima treba

postupati u skladu s etičkim odrednicama te ih pritom upoznati s načinima korištenja informacija dobivenih iz intervjuja, kao i s njihovim pravima. Nakon intervjuja slijedi digitalizacija građe, mjerenje i analiza. Prema potrebi, provodi se i naknadni polustrukturirani intervju kako bi se provjerile kontradiktorne ili pogrešne informacije. Posljednji je korak istraživanja interpretacija rezultata.

Nakon istraživanja slijedi faza obrazovanja

Rezultati se prezentiraju javnosti u primjerenom i interaktivnom obliku. Objavljuju se na besplatnim internetskim alatima te na središnjoj internetskoj stranici *Uspomena na Trebovec*, koja je osmišljena kao jedinstvena platforma uz pomoć koje se pristupa digitaliziranim fotografijama, arhivskim dokumentima, knjigama krštenih, kartama, tekstovima o povijesti, zanimljivostima, pravilima dijalektalnoga govora te popisu izvora o naselju. Na stranici je omogućeno filtriranje objava prema kategorijama, vlasništvu, temama i vrsti izvora. Fotografije i dokumenti mogu se naći prema većim kategorijama kao što su društveni i svakodnevni život, te prema manjim kategorijama poput školstva, vjenčanja, fašnika, svetkovina, vojske, radnih obaveza, tradicijskog odijevanja, tradicijskih okućnica itd.¹¹

Osim internetske stranice, u sklopu projekta koriste se i društvene mreže te drugi besplatni alati poput *Google My Maps* i *Internet Archive*, koji omogućuju kreiranje autorskih karata te objavljivanje digitaliziranih dokumenata.

Osim što pridonosi očuvanju kulturne baštine, projekt *Uspomena na Trebovec* ujedno osigurava i očuvanje identiteta ruralnog naselja. Ružić i Medica navode kako

sl.4. Tradicijsko odijevanje u Trebovcu
Uspomena na Trebovec, „Portret obitelji Octenjak (Kovač)” <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2022/12/29/portret-obitelji-octenjak-kovaca/> (pristupljeno 1. svibnja 2024.)

sl.5. Priprema za žetvu u Trebovcu
Uspomena na Trebovec, „Pred žetvu” <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2022/12/29/pred-zetvu/> (pristupljeno 1. svibnja 2024.)

sl.6. Poslava Sv. Benedikta, zaštitnika naselja
Uspomena na Trebovec, „Sveti Benedikt u Trebovcu” <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2023/07/11/sveti-benedikt-u-trebovcu/> (pristupljeno 1. svibnja 2024.)

10 Ivan Cifrić, *Očuvanje baštine u kontekstu Europske unije*, 9.

11 „Uspomena na Trebovec”, <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).

sl.7. Običaj unošenja slame u kuću na Badnjak

Uspomena na Trebovec, „Badnjak“ <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com/2023/12/24/badnjak/> (pristupljeno 1. svibnja 2024.)

identitet naselja čine specifične vještine, način pripreme hrane i prehrana, način odijevanja, način govora i teme razgovora, vrednote tradicijske prakse, način odmora i zabave, pučki običaji, tradicijska arhitektura te prirodna okolina.¹² Sve su to teme koje su zastupljene putem spomenute platforme u obliku tekstova, karata, fotografija ili dokumenata. Educiranjem o specifičnostima naselja pridonosi se koheziji te jačanju i poznavanju identiteta.

Digitalizacijom do očuvanja kulturne baštine i identiteta ruralnog naselja

Razvoj novih tehnologija doveo je do promjene u načinu prezentiranja kulturne baštine. Njihovom primjenom omogućen je neposredni pristup traženim izvorima, brži pristup udaljenim izvorima, pristup nedostupnim fizičkim izvorima, zaštita izvora od pretjerane upotrebe te integracija različitih medija.¹³ Bez razvoja tehnologije i fotografije i dokumenti digitalizirani u sklopu projekta *Uspomena na Trebovec* ostali bi zauvijek u privatnom vlasništvu i u sjećanjima posjednika te građe. Velika prednost digitalizacije jest i mogućnost obrazovanja uključivanjem obavijesnih pomagala, pomagala za pretraživanje, interpretativno-kontekstualne potpore te poveznica na bibliografske zapise i izvore.¹⁴ Tehnologija i digitalni alati omogućuju i uključivanje korisnika u pretraživanje. Stoga putem internetske stranice i društvenih mreža aktivni sudionici interpretacije postaju i pratitelji kojima se nudi mogućnost dopune podataka.

Do sada je unutar projekta digitalizirano više od 1000 fotografija te 50 dokumenata, digitalizirane su fotografije i dokumenti 15 obitelji te cjelokupna arhiva Dobrovoljnoga vatrogasnog društva Trebovec, Mjesne zajednice Trebovec i Lovačkog društva „Srna“ Trebovec. Autorske karte *Trebovec kroz stoljeća* te *Ostatci tradicijskog u Trebovcu* pregledane su više od 3000 puta, dok društvene mreže prati oko 500 korisničkih računa. Platformom se također mogu koristiti stručnjaci iz društveno-humanističkih zna-

nosti kako bi istražili različite aspekte povijesti i kulturne baštine, ali i svi oni koji žele s drugima podijeliti uspomene i saznati nešto o naselju.

Prednosti i ograničenja projekta

Nakon dvije godine djelovanja platforme *Uspomena na Trebovec* pokazale su se određene prednosti i ograničenja. Velika su prednost interaktivni digitalni alati na kojima je nastao projekt. Njime se bez naknade i prijave mogu koristiti svi zainteresirani, a korištenje je besplatno i za autora projekta. Nadalje, istraživači uključeni u projekt članovi su zajednice koju istražuju, zbog čega nisu naknadno morali usvajati znanja o zajednici, već su ih stekli socijalizacijom. Razumiju vrijednosti, navike i jezik zajednice koju istražuju. Kao takvi, stalno su dostupni i prisutni u zajednici, a zajednica im lakše vjeruje.

No pokazalo se da su prednosti ovog projekta ujedno i njegovi najveći nedostaci. Besplatni internetski alati imaju svoja ograničenja glede kvalitete i opsega sadržaja koji se mogu dijeliti. Iziskuju veći angažman autora projekta, koji je uz vođenje istraživanja zadužen i za kreiranje i održavanje vizualnog identiteta, dizajn platforme te upravljanje njome. Nadalje, istraživač koji je član zajednice koju istražuje ima određenu razinu subjektivnosti prema predmetu istraživanja. Zbog ograničenih financijskih i ljudskih resursa nedostaje i više razina interpretacije. Većina sadržaja prezentira se na razini činjeničnog znanja. Pratitelji ovog projekta imaju priliku usvojiti sjećanje na znanja i vještine, no ne i procedure potrebne za provođenje tih vještina.

Unatoč tome, reakcije zajednice na djelovanje projekta su pozitivne. Članovi sudjeluju u dopunjavanju i dijeljenju znanja te se prisjećaju članova zajednice kojih više nema. Ostavljaju komentare na društvenim mrežama, a povratne informacije nude i u izravnom kontaktu s istraživačem. Sva znanja koja su se do sada usmeno prenosila s generacije na generaciju prvi su put zapisana i time su pristupačnija najmlađim članovima obitelji i zajednice.

LITERATURA

1. Cifrić, Ivan i Tijana Trako Poljak. „Baština čovječanstva – održanje, korištenje i stvaranje“. *Godišnjak Titius* 6-7 (2013, 2014): 25-36.
2. Cifrić, Ivan. „Očuvanje baštine u kontekstu Europske unije“. *Adrias* 20 (2014): 9-19.
3. Državni zavod za statistiku. „Popis 2021“. <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).
4. Dumbović Bilušić, Biserka. „Kulturna baština u Hrvatskoj pred novim izazovima“. *Kvartal* 10-1 (2013): 6-11.
5. Kuzmić, Tihana i Bruno Šimac, Tijana Trako Poljak. „Za ili protiv života na selu? Stavovi visokoobrazovanih mladih ljudi o životu u hrvatskim ruralnim područjima“. *Sociologija i prostor* 59 (2021) 22 (2): 247-272.
6. Lukić, Aleksandar. „O teorijskim pristupima ruralnom prostoru“. *Hrvatski geografski glasnik* 72/2 (2010): 49-73.

¹² Pavlo Ružić i Ivana Medica, „Tradicijski seoski identitet Istre – njegovo prepoznavanje i uključivanje u turistički proizvod“, *Sociologija i prostor* 48 (2010) 188 (3): 483.

¹³ Maja Šojat-Bikić, „Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku“, *Muzeologija*, 50 (2013): 121.

¹⁴ Isto, 127.

sl.8. Interaktivna karta *Trebovec kroz stoljeća*
 Google My Maps, „Trebovec kroz stoljeća”
https://www.google.com/maps/d/u/3/viewer?mid=120bqFAjvPkuhxxP_cwFVUWjrXsYy9R8&ll=45.71552748668721%2C16.319931087452773&z=18 (pristupljeno 1. svibnja 2024.)

7. Općina Brckovljani. „Posjed Božjakovina u 19. i 20. stoljeću”. <https://www.brckovljani.hr/defaultcont.asp?id=30&n=2> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).

8. Ružić, Pavlo i Ivana Medica. „Tradicijski seoski identitet Istre – njegovo prepoznavanje i uključivanje u turistički proizvod”. *Sociologija i prostor* 48 (2010), 188 (3): 479-504.

9. Šojat-Bikić, Maja. „Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku”. *Muzeologija*, 50 (2013): 17-516.

10. „Uspomena na Trebovec”. <https://uspomenanatrebovec8.wordpress.com> (pristupljeno 1. svibnja 2024.).

Primljeno: 6. svibnja 2024.

MEMORY OF TREBOVEC – BY DIGITISATION TO PRESERVATION CULTURAL HERITAGE AND IDENTITY

Rural areas of the Republic of Croatia have been caught up by the processes of depopulation, de-agrarianisation, and senilisation, which not only have a negative effect on living standards but also lead to the deterioration of the cultural heritage. Out of the wish for active protection of cultural heritage and of the identity of a rural settlement, the project *Memory of Trebovec* was launched in February 2022.

The project's objective is to present the daily and social life as well as the customs and beliefs of this settlement during the 19th and 20th centuries. During the research a qualitative methodology was employed, during which informal conversations and semi-structured interviews were conducted, in addition to the digitising of photographs and documents. The material so collected was then processed, analysed, and interpreted. The research results are presented on free online tool platforms, including social media, a website, an interactive map, and a document archive, all under the joint title of the project. So far, the project has digitised over 1,000 photographs and 50 documents, and interviews identifying and noting down memories have been conducted with around fifteen families. An important part of the work is digitisation, which facilitates the accessibility of the material, its long-term preservation, and easier searching. Public presentation of the digitised material, encourages open communication and the further sharing of memories.